

Eliza Czerwińska

Wydział Polonistyki UW

Instytut Języka Polskiego

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:

**Metaforyczna konceptualizacja pojęcia GOSPODARKA
w internetowych analizach, raportach i komentarzach rynkowych.
Badanie kontekstów zdaniowych pozyskanych za pomocą programu AntConc**

Zjawiska językowe, które wiążą się z funkcjonowaniem gospodarki rynkowej w Polsce, w niewielkim zakresie są przedmiotem badań podejmowanych na gruncie językoznawstwa polonistycznego. Moja rozprawa jest próbą wypełnienia tej luki.

Podstawę materiałową analizy stanowią 2104 teksty publikowane przez analityków giełdowych na stronach internetowych instytucji finansowych – towarzystw funduszy inwestycyjnych i domów maklerskich. Tematem ich wypowiedzi są fenomeny mikro- i makroekonomiczne w naszym kraju i na świecie wpływające na stan gospodarki odzwierciedlony w notowaniach papierów wartościowych.

Głównymi celami rozprawy są: opis metaforycznych wyobrażeń GOSPODARKI w danych źródłowych, porównanie uzyskanych wyników z konceptualizacjami opisanymi w literaturze światowej służące stwierdzeniu, w jakim stopniu mają one charakter wtórny, a w jakim są propozycjami oryginalnymi, a ponadto sprawdzenie, czy metaforyczne odwzorowania bytów, zjawisk i procesów ekonomicznych cechują się systematycznością i regularnością, oraz określenie, jaki jest stopień tego zjawiska. Dodatkowe zamierzenia badawcze to: zaprezentowanie stanu badań nad metaforycznym językiem tekstów o gospodarce w lingwistyce światowej i polskiej oraz weryfikacja przydatności programu AntConc do analizy dużego korpusu tekstów polskojęzycznych.

Do opracowania materiału wykorzystałam metodologię teorii metafory konceptualnej zaproponowaną przez G. Lakoffa i M. Johnsona. Umożliwia ona opis struktur pojęciowych wyrażających rozumienie poszczególnych dziedzin wiedzy przez mówiących danym językiem, a tym samym jest użyteczną koncepcją pozwalającą na wyjaśnienie, jak postrzegają oni

rzeczywistość. Najważniejsze tezy tej teorii przedstawiłam na tle głównych założeń porównaniowej i interakcyjnej teorii metafory oraz postulatów językoznawstwa kognitywnego.

W rozdziale poświęconym stanowi zagranicznych i polskich badań nad metaforami w dyskursie ekonomicznym omówiłam metodologiczne podstawy tych analiz, główne zagadnienia teoretyczne i najczęściej rekonstruowane metaforyczne wyobrażenia bytów, zjawisk i procesów gospodarczych. Opis dorobku polskiej lingwistyki poszerzyłam o zreferowanie poglądów autorów na status stylistyczny języka, którym mówi się lub pisze o gospodarce. Przedstawiłam także klasyfikację tekstów należących do komunikacji giełdowej i modeli komunikacji giełdowej.

W analitycznej części rozprawy zaprezentowałam wyniki moich badań nad metaforycznym obrazowaniem GOSPODARKI w analizach, raportach i komentarzach rynkowych. Zrekonstruowałam i omówiłam piętnaście podsystemów metaforycznych utworzonych przez domeny źródłowe CZŁOWIEKA (GOSPODARKA TO HABITAT CZŁOWIEKA), ISTOTY ŻYWEJ (GOSPODARKA TO HABITAT ISTOT ŻYWYCH), GÓRY (GOSPODARKA TO GÓRZYSTA KRAINA), OBIEKTU (GOSPODARKA TO ZBIÓR OBIEKTÓW), POJEMNIKA (GOSPODARKA TO UKŁAD POJEMNIKÓW), MIEJSCA (GOSPODARKA TO MIEJSCE), BUDYNKU (GOSPODARKA TO KONSTRUKCJA), MASZYNY (GOSPODARKA TO ZESPÓŁ SPRZEŻONYCH MASZYN), ŚRODKA LOKOMOCJI (GOSPODARKA TO PRZESTRZEŃ RUCHU ŚRODKÓW LOKOMOCJI), TOWARU (GOSPODARKA TO ZBIÓR TOWARÓW), POŻYWIENIA (GOSPODARKA TO PRZESTRZEŃ KONSUMPCJI), PŁYNU (GOSPODARKA TO ZBIORNIK NA PŁYN), WYŚCIGU (GOSPODARKA TO PRZESTRZEŃ RYWALIZACJI), WOJNY (GOSPODARKA TO PRZESTRZEŃ KONFRONTACJI), RUCHU (GOSPODARKA TO PRZESTRZEŃ RUCHU). Wyodrębniłam w nich uporządkowane hierarchicznie struktury i scharakteryzowałam cechujące je regularności. Ponadto opisałam odwzorowania ustanawiające poszczególne konceptualizacje oraz podałam typowe skorelowane z nimi wyrażenia. Na tej podstawie odtworzyłam obrazowanie domeny docelowej oraz skonstatowałam, że metaforyczne odwzorowania wykazują duży stopień systematyczności.

Analiza pozwoliła mi także stwierdzić, że odtworzone projekcje pojęciowe uwypuklają dwa zasadnicze aspekty GOSPODARKI – funkcjonalny i jakościowy. Wyobrażenia te reprezentują odpowiednio stan wiedzy eksperckiej i wiedzy potocznej o tej domenie. Konceptualizacje te są wobec siebie komplementarne i powinny zostać uwzględnione w definicji omawianego pojęcia. Wyniki badań potwierdzają uniwersalność zastosowanej w rozprawie metodologii – może ona zostać wykorzystana do analizy innych złożonych pojęć.

Badanie wykazało, że nie jest możliwe jednoznaczne rozstrzygnięcie, czy zrekonstruowane rzutowania mają charakter oryginalny, czy też powielają metafory utrwalone w publikowanych na całym świecie tekstach specjalistycznych i popularnych. Porównanie opracowań polskich z obcojęzyczną literaturą przedmiotu pozwala natomiast zaobserwować zbieżność podejmowanych problemów badawczych.

Z analizy wynika, że odtworzony przeze mnie system metafor pojęciowych charakteryzuje się dużą regularnością. Składa się na niego piętnaście podsystemów złożonych z hierarchicznie uporządkowanych odwzorowań. Struktura ta stanowi pojęciowy szkielet będący podstawą modelowania domeny docelowej.

Kolejny wniosek dotyczy wad i zalet programu AntConc. Okazał się on narzędziem przydatnym do przeszukiwania dużego korpusu danych. Natomiast istotnym utrudnieniem jest cechujący go brak lematyzacji. Właściwość ta sprawia, że konieczne staje się ręczne wprowadzanie form fleksyjnych słów kluczowych, co znacznie wydłuża czas obróbki danych.

W zakończeniu rozprawy wyznaczyłam inne obszary badań nad językiem tekstów o tematyce gospodarczej. Refleksji teoretycznej wymagają przede wszystkim ich leksyka i status stylistyczny. Za istotne uważam także porównanie zrekonstruowanych w rozprawie odwzorowań z konceptualizacjami realizowanymi w języku publicystyki. Ciekawym wyzwaniem badawczym byłoby także opisanie funkcji metafor – w tym zwłaszcza ideologicznej – w dyskursie ekonomicznym.

Eliza Czerwinińska